

ULUSLARARASI CEZA MAHKEMESİNİN KURULUŞU

Arzu ALİBABA (MA)*

GİRİŞ

17 Temmuz 1998 tarihinde, Roma'da gerçekleştirilen Uluslararası Ceza Mahkemesi Kurulmasına Dair Birleşmiş Milletler Roma Diplomatik Konferansı sonucunda, Uluslararası Ceza Mahkemesinin Statüsü yüz yirmi ülkenin desteğiyle kabul edilmiştir. Böylelikle, soykırım, insanlık aleyhine suçlar ve savaş suçları işleyen bireylerin bir uluslararası ceza mahkemesince yargılanıp, cezalandırılmaları gereği ortaya konmuştur.

Şunu belirtmek gerekir ki, uluslararası toplum bu aşamaya kolay gelmemiştir. Yaklaşık elli beş yıllık bir sürecin sonucu olan bu Konferansın hazırlıklarına, bir bakıma Nürnberg Uluslararası Askeri Ceza Mahkemesinin kuruluşuyla başlanmış, daha sonra ise Tokyo Uluslararası Askeri Ceza Mahkemesinin kuruluşu, daha yakın tarihlerde ise Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Ruanda Uluslararası Ceza Mahkemesinin kuruluşu aşamalarından geçilerek sonuca ulaşılmıştır. Uluslararası Ceza Mahkemesinin kuruluşunu elli yıl geciktiren en önemli neden ise devletlerin hükümlerlik hakları konusundaki hassasiyetleridir. Gerçekten, uluslararası ceza mahkemesi kurulması, devletlerin hükümlerlik haklarının bir uzantısı olan ceza yargılamasının sınırlanması anlamına geliyordu ki bu da egemen devletler tarafından kabul gören bir durum değildi.

Soykırım, savaş suçları ve insanlık aleyhine suçların uluslararası toplumun barış ve güvenliğini tehdit eden suçlar olduğu açıktır. Dolayısıyla bu suçların cezasız kalmasını düşünmek olanaksızdır. Uluslararası toplum 20. yüzyılda birçok insan hakları ihlâliyle karşı karşıya kalmıştır. Yine 20. yüzyılda iki dünya savaşı yaşanmış, bunların sonucunda birçok insan ölmüş ve birçoğu da çok büyük acılar çekmiştir.

---

* Doğu Akdeniz Üniversitesi (K.K.T.C.) Hukuk Fakültesi Araştırma Görevlisi.

Ayrıca, şu hususu da belirtmek gerekir ki, iç savaşlarda da birçok insan hakları ihlâli gerçekleşmiştir ve ne yazık ki bugün halâ dünya üzerinde iç savaşlar devam etmektedir.

Yaşanan tecrübeler göstermiştir ki, geçici nitelikte olmayan ve de herhangi bir yer veya olayla sınırlı kalmayan uluslararası bir ceza mahkemesine ihtiyaç vardır. İşte, Uluslararası Ceza Mahkemesiyle amaçlanan da uluslararası toplumun barış ve güvenliğini tehdit eden suçları, ki bunlar Mahkemenin Statüsünde üç kategori (savaş suçları, soykırım ve insanlık aleyhine suçlar) olarak düzenlenmiştir, yargılayıp cezalandırmaktır.

Uluslararası Ceza Mahkemesinin faaliyete geçebilmesi için altmış devletin Mahkemenin Statüsünü onaylaması gerekmektedir. Ne yazık ki 2 Ekim 2000 tarihi itibarıyla onaylayan devlet sayısı sadece yirmi birdir. Bu devletler Senegal, Trinidad Tobago, San Marino, İtalya, Fiji, Gana, Norveç, Beliz, Tacikistan, İzlanda, Venezüela, Fransa, Belçika, Kanada, Mali, Lesoto, Yeni Zelanda, Lüksemburg, Botswana, Sierra Leone ve Gabon'dur.

I. ULUSLARARASI CEZA YARGILAMASI VE ULUSLARARASI CEZA MAHKEMESİ

Bilindiği gibi, uluslararası hukuk, uluslararası ceza yargılaması söz konusu olduğunda milli mahkemelerin yargı yetkisini sınırlamaktadır. Bunun nedeni ise milli mahkemelerin iç hukuka göre düzenlenmiş olması ve uluslararası ceza hukuku kurallarını uygulamamasıdır. Ancak, evrensellik prensibine göre uluslararası bir suç, ki bu gruba giren suçların uluslararası toplumun tüm bireylerini yakından ilgilendirdiği varsayılmaktadır, her kim tarafından işlenirse işlensin ve her nerede işlenirse işlensin milli mahkemelerce yargılanabilmektedir.¹ Bu suçlar öyle suçlardır ki, bunların yargılanıp cezalandırılmasında tüm uluslararası toplum üyelerinin çıkarı vardır ve cezasız kalmaları düşünülemez.

Genellikle milli mahkemelerin, devletle suç arasında sarih bir bağ olmadıkça bu prensibi uygulamadıkları görülmektedir. Bunun sebeplerinden bir tanesi bu prensibin uygulanması dolayısıyla yargılanan ve cezalandırılan kişinin bazen suçu işlediği ülkede fiilinin suç teşkil

¹ WOLFRUM, R.: The Decentralised Prosecution of International Offences Through National Courts, DINSTEN, Y. ve TABORY, M. (eds.), War Crimes in International Law, The Hague 1996, sh. 233 vd, Ayrıca bkz. MERON, T.: International Criminalization of Internal Atrocities, The American Journal of International Law Vol. 89(3) (Temmuz 1995), sh. 570.

etmemesi durumudur; bu durum ise hiç de adil olmayan sonuçlara yol açmaktadır. Bu nedenle bazı devletler tüm ülkelerde suç sayılan fiiler söz konusuysa evrensellik prensibini uygulamaktadırlar.

Evrensellik prensibine göre bu kapsama giren suçları işleyenler hem milli mahkemelerce hem de uluslararası mahkemelerce yargılanabilmektedir. Ancak, uygulamada her ülkenin iç hukukunun bir parçası olan ceza hukuku sistemi kendine özgüdür. Dolayısıyla ülkelerin ceza hukuku sistemleri arasında farklılıklar olması uluslararası suçları işleyenlerin milli mahkemelerce, sistematik bir şekilde yargılanmalarına engel teşkil etmektedir. Esasen milli mahkemelerin uluslararası suçları işleyenleri her zaman gereken şekilde yargılayamamaları nedeniyle bir uluslararası ceza mahkemesine ihtiyaç vardır.² Zaten milli mahkemeler uluslararası ceza hukukunu yeterince uygulayabilselerdi uluslararası ceza mahkemesine gerek de kalmazdı.

Uluslararası ceza yargılamasının bir diğer boyutu ise devlet başkanı imtiyazı ile ilgilidir. Prensip itibarıyla devlet başkanlarının görevleri dahilinde yaptıkları şeylerden dolayı başka devletlerce yargılanması mümkün değildir. Problem ise, bu prensip ile evrensellik prensibinin çakıştığı durumlarda ortaya çıkmaktadır. Başta Uluslararası Ceza Mahkemesinin Statüsü olmak üzere birçok uluslararası belge devlet başkanlarının ve devlet yetkililerinin evrensellik prensibine konu olan suçlardan birisi söz konusu olduğunda bu sıfatları dolayısıyla yargı muafiyetine sahip olmadıklarını kabul etmektedir.

Öte yandan, Uluslararası Ceza Mahkemesi dünyanın barış ve güvenliğini tehdit eden suçları işleyenleri yargılama yetkisine sahip olan bir mahkeme olduğundan, evrensellik prensibini uygulaması gerekir denebilir. Ayrıca uluslararası suçların takibi ve yargılanması devletlere problem yarattığından bu oldukça doğal bir neticedir. Ne yazık ki, Uluslararası Ceza Mahkemesi evrensellik prensibini uygulayamayacaktır. Bunun en önemli sebeplerinden biri tamamlayıcılık prensibinin Roma Statüsüne dahil edilmiş olmasıdır ki, buna göre bu Mahkeme milli mahkemeleri tamamlayıcı nitelikte bir mahkeme olacaktır. Öte yandan, Mahkemenin yargı yetkisini kullanabilmesinin önşartları da bu prensibin uygulanmasına engel teşkil etmektedir; çünkü Mahkemenin yargılama yapabilmesi için suçun işlendiği yer devletin veya sanığın vatandaşı olduğu devletin, ya Mahkemeye taraf olması ya da yargılama için onay vermesi gerekmektedir.

---

² SUNGA, L. S.: Individual Responsibility in International Law for Serious Human Rights Violations, Dordrecht 1992.

Özetle tamamlayıcılık prensibinin Statüye dahil edilmiş olması evrensellik prensibinin uygulanmasına engel olmuştur. Öte yandan, devlet başkanları imtiyazı Mahkemenin yargı yetkisine giren suçlarda kabul edilmeyerek devletlerin hükümlanlık haklarına meydan okunmuştur.

II. ULUSLARARASI CEZA MAHKEMESİ KURULMASININ TARİHİ GELİŞİMİ

1. Uluslararası Ceza Mahkemesi Kurma Fikrinin Ortaya Çıkışı

Uluslararası ceza mahkemesi kurma fikrinin doğuşunu I. Dünya Savaşı sonrasında görmek mümkündür. O yıllarda savaş suçularının yargılanması ve cezalandırılması gereği ortaya çıkmıştır. Ancak, bu durum düşünceden öteye geçememiştir. İngiltere, Amerika Birleşik Devletleri, Fransa, İtalya ve Japonya Versay Antlaşmasının 227. maddesine dayanarak, Alman İmparatoru II. Kaiser Wilhelm'i savaş suçlusu olarak yargılamak istemişler; fakat, Kaiser Wilhelm'in Hollanda'ya kaçması ve Hollanda'nın da iade talebini reddetmesiyle, bu ilk ve tek örnek de başarısızlıkla sonuçlanmıştır.

Aslında bu düşünceyi o dönemde hayatiyete geçirmek hemen hemen olanaksızdı; çünkü, bireyleri savaş suçu işlemekten sorumlu tutan herhangi bir kural olmadığı gibi, zaten bireyler uluslararası hukukun konusunu da oluşturmuyorlardı. İşte bu sebeptendir ki, savaş suçu işlediği düşünülen kişiler düşman devletlerin milli mahkemelerince yargılanıyorlardı.

1934 yılına gelindiğinde ise Milletler Cemiyetinin, Fransa'nın çabaları sonucunda, uluslararası ceza mahkemesi kurulmasına ilişkin bir antlaşma hazırlığına girdiğini görüyoruz. Ne yazık ki, Kasım 1937'de hazırlanan Antlaşma yeterli sayıda onayı alamadığından dolayı, hiçbir zaman yürürlüğe girememiştir.³

2. İkinci Dünya Savaşı Sonrasındaki Gelişmeler

İkinci Dünya Savaşı sırasında çekilen acılar uluslararası toplumu uluslararası ceza mahkemesi kurma fikrine daha da yakınlaştırmıştır. Bu sebeptendir ki, 8 Ağustos 1945'te Nürnberg Uluslararası Askeri Ceza Mahkemesi kurulmuştur. Gerçekten de uluslararası ceza mahkemesi

³ GÖZE, A.: "Milletlerarası Ceza Divanı", Milletlerarası Mahkemeler, İstanbul 1956, sh.33.

kurma çabalarında bir dönüm noktası sayılabilecek bu gelişme beraberinde birçok yenilik getirmiştir. Öncelikle şunu söylemek gerekir ki, Nürnberg Mahkemesi bugün savaş suçlarında bireysel sorumluluğun en önemli kaynağı olarak kabul edilmektedir⁴ ve bu sebeptendir ki, yalnız devletlerin değil, aynı zamanda bireylerin de uluslararası hukuka uygun davranması gerektiği bu mahkemenin kurulmasıyla ortaya çıkmıştır.⁵ Öte yandan, devlet başkanı ayrıcalığının, savaş suçları söz konusu olduğunda artık bir yargı bağımsızlığına yol açmayacağı kabul edilmiştir. Bunların yanı sıra Mahkemenin getirmiş olduğu bir diğer yenilik ise, iki kategori suçun daha ortaya atılmış olmasıdır. “Barış Aleyhine Suçlar” ve “İnsanlık Aleyhine Suçlar”⁶ adlarını alan bu iki kategori suçla amaçlanan, başka türlü sorumlu tutulmaları mümkün olmayan Alman resmi yetkililerinin yargılanmalarını sağlamaktı. Ratner ve Abrams’a göre Nürnberg Mahkemesi modern anlamda insanlık aleyhine suç kavramının doğmasına yol açmıştır.⁷

Her ne kadar Nürnberg Mahkemesinin kuruluşuyla bir takım yenilikler ortaya çıkmışsa da, bu Mahkeme aynı zamanda birçok yönden eleştirilmiştir. Bazı yazarlar bu mahkemenin gerçek anlamda bir örnek teşkil ettiğine inanmamaktadırlar.⁸ Nürnberg Mahkemesi birden fazla devlet tarafından kurulmuş olması ve uluslararası hukuku uygulamış olması dolayısıyla uluslararası nitelikte bir mahkemedir. Fakat, yenik düşen, hatta ve hatta tarafsız devletlerden dahi herhangi bir yargıcın mahkemede yer almaması ve dolayısıyla mahkemenin tarafsız olmayışı Nürnberg Mahkemesinin en çok eleştirilen, zayıf yanını oluşturmaktadır.

26 Nisan 1946’ya gelindiğinde ise bir başka uluslararası mahkemenin, Uzak Doğu Uluslararası Askeri Ceza Mahkemesinin (Tokyo Mahkemesi) kurulduğunu görüyoruz. Tokyo Mahkemesi ile Nürnberg Mahkemesi arasında çok büyük benzerlikler vardır. Suçların tanımlarındaki ufak tefek farklılıklar hariç, mahkemelerin statüleri birbirinin aynıdır. Bunun nedeni ise Tokyo Mahkemesinin, Nürnberg Mahkemesi örnek alınarak kurulmuş olmasıdır. Tıpkı Nürnberg Mahkemesi gibi Tokyo Mahkemesi de eleştirilmiştir. Röling’e göre

⁴ SUNGA, L. S.: *Individual Responsibility in International Law for Serious Human Rights Violations*, Dordrecht 1992, sh. 32.

⁵ *Ibid.*, sh. 282.

⁶ “Charter of the International Military Tribunal”. The Avalon Project at the Yale Law School: 11 sayfa. Online. İnternet. 9 Nisan 1999.

⁷ RATNER, S. R. ve ABRAMS, J. S. : *Accountability for Human Rights Atrocities in International Law: Beyond the Nuremberg Legacy*, New York 1997.

⁸ NEWMAN, F. ve WEISSBRODT, D.: *International Human Rights*, Cincinnati 1991, sh. 683.

Mahkemenin yaşlı hakimlerden kurulmuş olması, bu kimselerin uluslararası bir mahkemenin milli mahkemelerden farklı olduğunu anlamalarına engel olmuştur.⁹

Diğer taraftan her ne kadar, birtakım uluslararası suç kategorilerinin ortaya çıkmasını sağlamış, uluslararası hukukta bireysel sorumluluk kavramını geliştirmiş ve de devlet başkanı ayrıcalığının önemini yitirmesine yol açmış olsalar da, her iki mahkeme de kazananın adaletini temsil etmiştir.¹⁰

Nürnberg ve Tokyo Mahkemelerinin kuruluşlarını izleyen bir başka gelişme ise 12 Eylül 1948'de Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun "Soykırım Suçunun Önlenmesine ve Cezalandırılmasına Dair Antlaşma"yı bu tip suçların tüm uluslararası toplumu ilgilendirdiği gerekçesiyle kabul etmesidir.¹¹ On dokuz maddeden oluşan bu Antlaşmanın 1. maddesine göre taraf devletler soykırım suçunun ister barış, isterse savaş zamanında işlenmiş olsun uluslararası bir suç olduğunu kabul etmekte ve önlenmesi ve cezalandırılması sorumluluğunu üzerlerine almaktadırlar.¹² Bu Antlaşmanın kabulünden çıkan en önemli netice uluslararası toplumun soykırım gibi uluslararası suçların önlenmesi ve yargılanması gerektiğini kabullenip ortaya koymasındır.

1948 yılını takiben hemen 1949 yılında bir diğer gelişmenin meydana geldiğini görüyoruz; bu gelişme 12 Ağustos 1949 tarihli Cenevre Sözleşmelerinin ortaya çıkışıdır. Dört sözleşmeden meydana gelen Cenevre Sözleşmelerinin birincisi kara askeri birliklerindeki yaralıların durumlarının iyileştirilmesi ile ilgilidir; ikinci sözleşme ise deniz askeri birliklerindeki yaralıları konu almaktadır; üçüncü sözleşmeye baktığımız zaman bunun savaş esirleri ile ilgili olduğunu görürüz; dördüncü ve son sözleşme ise savaş zamanında sivillerin korunmalarına yönelik düzenlemeler içermektedir.¹³ Şüphesiz, Cenevre Sözleşmeleri de Uluslararası Ceza Mahkemesinin kuruluş sürecinde önemli rol oynamıştır. Örneğin Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesinin Statüsü incelendiğinde 1949 Cenevre Sözleşmelerinin ihlâlinin Mahkemenin yargı yetkisine dahil edilmiş suç kategorileri arasında yer aldığını görmek

⁹ RÖLING, B.V.A. ve CASSESE, A.: The Tokyo Trial and Beyond, Oxford 1993.

¹⁰ Ibid., sh. 87.

¹¹ LÜTEM, İ.: Harp Suçları ve Devletlerarası Hukuk, İstanbul 1951.

¹² "1948 Tarihli Soykırım Suçunun Önlenmesine ve Cezalandırılmasına Dair Antlaşma". United Nations-Treaty Series: 6 sayfa. Online. Internet, 17 Haziran 1999.

¹³ 12 Ağustos 1949 Cenevre Antlaşmaları, Uluslararası Kızılhaç Komitesi Yayını, Cenevre 1981, sh. 24.

mümkündür. Aynı şekilde benzer bir hüküm Uluslararası Ceza Mahkemesinin Statüsünde de mevcuttur.

3. BM. Uluslararası Hukuk Komisyonunun Çalışmaları

Cenevre Sözleşmelerinin kabulünden sonra BM Genel Kurulu, Uluslararası Hukuk Komisyonundan Nürnberg prensiplerinden hareketle uluslararası ceza mahkemesi statü taslağı hazırlamasını istemiştir. Bunun üzerine 1951 yılında on yedi devletin temsilcilerinden oluşan Cenevre Komitesi¹⁴ uluslararası ceza mahkemesi için bir antlaşma taslağı hazırlamak üzere görevlendirilmiştir. Ancak, bu Komite tarafından hazırlanan taslak, devletlerden yeterli desteği alamamıştır. Bunun üzerine yeni bir komite, New York Komitesi¹⁵ adı altında kurulmuştur. Bu komitelerin üzerinde çalıştığı hususları beş başlık altında toplamak mümkündür. İlk olarak böyle bir mahkemenin kurulmasının gerekli olup olmadığı tartışılmıştır. Uluslararası ceza mahkemesine gerek yoktur diyen görüş, böyle bir mahkeme kurulursa devletler arasındaki iyiniyet ve işbirliğinin zedeleneceğini, uluslararası bir zorlayıcılık mekanizması olmadığından mahkemenin kararlarının uygulanamayacağını ve de uluslararası ceza hukuku olmadan uluslararası ceza mahkemesi kurma fikrinin yerinde bir fikir olmadığını ileri sürmüştür. Buna karşılık, mahkeme kurulmalıdır diyen görüş taraftarları ise, Nürnberg'le birlikte bireylerin uluslararası hukukta sorumlulukları kabul edildiğinden uluslararası ceza mahkemesi kurmanın olası birşey olduğunu savunmuşlardır.¹⁶ İkinci olarak üzerinde durulan husus ise mahkemenin ne tip özelliklere sahip olması gerektiği idi. Genellikle söz konusu edilen ve kabul gören özellikler, mahkemenin sürekli, tarafsız, etkili ve evrensel bir mahkeme olması gerektiğini vurgulamaktaydı. Üçüncü mesele mahkeme ile Birleşmiş Milletler arasındaki ilişki ile ilgiliydi. Mahkeme Birleşmiş Milletlerin bir organı olmalıdır diyen görüşün karşısında, mahkemenin bağımsız bir kurum olması gerektiğini savunan görüş yer almaktaydı. Uluslararası ceza mahkemesinin nasıl kurulacağı ise Cenevre ve New York Komitelerini meşgul eden bir diğer meseleydi. Seçeneklerden birisi BM Antlaşmasını değiştirip mahkemeyi BM'nin ana organlarından bir yapmaktı. Bir diğer seçenek ise, mahkemenin çok taraflı

¹⁴ Cenevre Komitesi'nin Avusturya, Brezilya, Çin, Küba, Danimarka, Mısır, Amerika Birleşik Devletleri, Fransa, İran, İsrail, Pakistan, Hollanda, İngiltere, Suriye, Uruguay, Hindistan ve Peru temsilcilerinden oluşması tasarlanmıştır; fakat Hindistan ve Peru temsilci göndermemiştir.

¹⁵ New York Komitesi'nin Arjantin, Belçika, Avusturya, Çin, Danimarka, Mısır, Amerika Birleşik Devletleri, Fransa, İsrail, Panama, Hollanda, Peru, Filipinler, İngiltere, Venezuela, Yugoslavya ve Pakistan'ın temsilcilerinden oluşması tasarlanmıştır; fakat Pakistan temsilci göndermemiştir.

¹⁶ GÖZE, sh.33.

uluslararası bir antlaşma ile kurulmasını öngörmekteydi. Üçüncü seçenek ise, mahkemenin BM Genel Kurulu kararıyla kurulması idi. Kimin dava açma yetkisine sahip olacağı meselesi de tartışılan konular arasındaydı. Görüşler, BM Genel Kurulu veya BM Güvenlik Konseyinin görevlendireceği bir uluslararası organizasyon veya antlaşmaya taraf olan devletlerle, mahkemenin yargı yetkisine onay veren devletler üzerinde yoğunlaşmıştı. Bütün bu tartışmalara rağmen, ne yazık ki o dönemde uluslararası ceza mahkemesi kurmak pek de mümkün değildi, bunun en önemli nedeni ise daha önce de belirtildiği gibi yargılama yetkisinin devletlerin hükümlanlık haklarının bir uzantısı olması ve dolayısıyla da devletlerin bu yetkilerinden ödün vermek istemeyişleriydi.

1954 yılına gelindiğinde BM Genel Kurulunun, Uluslararası Hukuk Komisyonundan uluslararası ceza mahkemesi statü taslağı üzerindeki çalışmalara ara verilmesini istediğini görüyoruz. Bu erteleme talebi "saldırı" suçunun tanımlanamamasından ve de Uluslararası Hukuk Komisyonunun İnsanlığın Barış ve Güvenliği Aleyhine Suçlar hakkındaki sözleşme taslağını, ki bu sözleşme taslağı BM'nin uluslararası ceza hukuku sistemi kurma çalışmalarının uluslararası ceza mahkemesi kurulmasından sonraki aşamasını oluşturmaktadır, hazırlayamamasından kaynaklanmaktaydı.¹⁷ Saldırı suçu 1974 yılında BM Genel Kurulu kararıyla tanımlandıysa da, uluslararası ceza mahkemesi kurma çalışmalarına yeniden ancak 1992 yılında başladığını görüyoruz. Bu konuda, Trinidad Tobago'nun uyuşturucu kaçakçılarının yargılanması ile ilgili 1989'da yapmış olduğu talebin ve 1990'da Irak'ın Kuveyt'i işgalinin ve dolayısıyla Saddam Hüssein'in yargılanması isteğinin etkisi büyüktür.

25 Kasım 1992'de BM Genel Kurulu Uluslararası Hukuk Komisyonundan yeniden uluslararası ceza mahkemesi için statü taslağı çalışmalarına başlamasını istemiştir. Daha sonra 1993'te ise bu taslağın 1994 yılına kadar tamamlanması talep edilmiştir. Bunun üzerine Uluslararası Hukuk Komisyonu Abdul G. Koroma başkanlığında on beş kişilik bir çalışma grubu oluşturmuştur. Bu çalışmalar sonucunda üç ana husus ortaya konmuştur. Bunlardan birincisi mahkemenin çok taraflı uluslararası bir antlaşma ile kurulması gerektiği, ikincisi sadece gerçek kişileri yargılaması gerektiği ve sonuncusu ise uluslararası ceza

¹⁷ Her türlü ilk silahlı güç kullanımı, bombalama, kara, deniz veya havadan saldırı veya bunun neticesinde geçici olarak bir ülkenin diğer bir ülkeyi işgali veya bir ülkenin diğer bir ülke topraklarını kendi topraklarına katması. Bkz. DİNSTEİN, Y.: War, Aggression and Self Defence, Cambridge 1995, sh. 129.

mahkemesinin yargı yetkisine sadece uluslararası nitelikteki suçların dahil edilmesi gerektiği idi.¹⁸

4. Eski Yugoslavya ve Ruanda Uluslararası Ceza Mahkemeleri

BM Uluslararası Hukuk Komisyonu, BM Genel Kurulunun talebi ile, 1994 yılında hazırlanan taslağı kabul etmiş ve bir uluslararası ceza mahkemesinin kurulması gerektiğini karara bağlamıştır. Diğer taraftan, 1993 yılında Uluslararası Ceza Mahkemesinin kuruluş sürecinde çok önemli bir gelişme daha olmuştur; bu da Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesinin kuruluşudur. Bu *ad hoc* mahkemenin kurulmasındaki amaç 1991 yılından itibaren Eski Yugoslavya'da meydana gelen insan hakları ihlallerinin sorumlularını yargılayıp cezalandırmaktır. İşte bu amaçla BM Güvenlik Konseyi BM Antlaşmasınının 7. kısmının kendisine verdiği yetkiden hareketle 25 Mayıs 1993'te Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesini kurmuştur. Murphy gibi yazarlar bu hareketiyle BM Güvenlik Konseyinin yetkisini aştığı fikrinde iseler de¹⁹, buna karşılık, Meron ve benzer görüştekiler Güvenlik Konseyi'nin bunu yaparak mahkemenin daha etkili bir mahkeme olmasını sağladığı görüşündedirler.²⁰

Dört kategori suçun, ki bunlar 1949 Cenevre Sözleşmelerine dahil edilmiş suçlar, savaş hukuku ve örf adet kurallarının ihlali, soykırım ve insanlık aleyhine suçlardır²¹, yargı yetkisine dahil edildiği Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesinin sürekli nitelikte bir uluslararası ceza mahkemesi kurma fikrini güçlendirdiği bir gerçektir. Özellikle, Eski Yugoslavya Mahkemesi Statüsünün devlet başkanı imtiyazının uluslararası suçlar söz konusu olduğunda geçerli olmadığı hükmünü içermesi ve ırza tecavüz gibi cinsiyete dayalı suçların da Mahkemenin yargı yetkisine dahil edilmiş olması bu Mahkemenin en etkin taraflarını oluşturmaktadır.

Öte yandan şunu vurgulamak gerekir ki, bu Mahkeme Ruanda Uluslararası Ceza Mahkemesinin kuruluşuna da öncülük etmiştir. 8 Kasım

¹⁸ SUNGA, L. S.: The Emerging System of International Criminal Law: Developments in Codification and Implementation, The Hague 1997, sh.16.

¹⁹ MURPHY, D.: Progress and Jurisprudence of the International Criminal Tribunal for Former Yugoslavia, The American Journal of International Law Vol. 93 (1) (Ocak 1999), sh. 57 vd.

²⁰ MERON, T. : War Crimes in Yugoslavia and the Development of International Law. The American Journal of International Law Vol. 88 (1) (1994), sh.78 vd.

²¹ Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi Statüsü. UN Documents: 9 sayfa. Online. İnternet. 14 Ocak 1999.

1994'te, yine BM Güvenlik Konseyi tarafından kurulan Ruanda Mahkemesinin amacı ise soykırım ve diğer ciddi insan hakları ihlallerini yargılayıp cezalandırmaktır. Bunun yanı sıra, bu Mahkeme ile Ruanda'da hukuk düzeninin sağlanması ve dolayısıyla da toplumun yeniden yapılanmasını gerçekleştirmek amaçlanmıştır. Her ne kadar da başlangıçta Eski Yugoslavya Mahkemesinin Statüsü değiştirilerek Ruanda'da yaşanan ihlaller de Mahkemenin yargı yetkisine dahil edilmek istenmişse de, bu durumun Eski Yugoslavya Mahkemesinin sürekli bir mahkeme olmasına yol açacağı endişesi bu olasılığın gerçekleşmesini engellemiştir.

Daha önce de belirtildiği gibi, Eski Yugoslavya Mahkemesinin Ruanda Mahkemesinin kuruluşundaki etkisi büyüktür. Ancak Akhavan, Eski Yugoslavya Mahkemesi kurulmasaydı Ruanda Mahkemesinin de kurulamayacağını kabul etmekle birlikte, bunun nedenini, Afrikalıların çektiği acıların Avrupalıların çektiği acılar kadar önemli olmamasına bağlamaktadır.²² Eski Yugoslavya Mahkemesi ile Ruanda Mahkemesi arasında gerek kurumsal açıdan, gerekse yargısal açıdan önemli benzerlikler vardır ve bu arada, her iki mahkemenin savcılığını da aynı kişi sürdürmektedir.

Ruanda Mahkemesinin yargı yetkisine soykırım, insanlık aleyhine suçlar ve Cenevre Sözleşmelerinin ortak 3. maddesi ile ek Protokol II'deki suçlar dahil edilmiştir.²³ Yukarıda da belirtildiği gibi Eski Yugoslavya ve Ruanda Mahkemeleri birbirlerine çok benzemekle birlikte, iki mahkeme arasındaki fark kendini, mahkemelerin kuruluş aşamasında göstermiştir. Yugoslavya Hükümeti, Eski Yugoslavya Mahkemesinin kuruluşuna karşı çıkarken, Ruanda Hükümeti bizzat kendisi Ruanda'da yaşanan soykırım olaylarını cezalandırmanın uluslararası toplumun görevi olduğunu belirterek böyle bir mahkemenin kurulması için çağrıda bulunmuştur. Ancak şunu da eklemek gerekir ki, daha sonraları Ruanda Hükümeti de şartlar istediği şekilde gerçekleşmediğinden Ruanda Mahkemesinin kuruluşuna karşı çıkmıştır; gerçekten, Ruanda Hükümeti kendi kontrolü altında fakat uluslararası yardım ve işbirliği destekli bir mahkeme kurulmasını arzu etmiş; fakat, bunun gerçekleşmesi mümkün olmamıştır. Öte yandan, Ruanda Mahkemesi bir iç savaş sırasında işlenen suçları yargılamayı hedeflerken, Eski Yugoslavya Mahkemesi ise uluslararası nitelikte olan bir silahlı çatışmada işlenmiş olan suçları yargılamayı amaç edinmiştir. Özetle şunu belirtmek gerekir ki, her ne

²² AKHAVAN, P.: The International Criminal Tribunal for Rwanda: The Politics and Pragmatics of Punishment, The American Journal of International Law Vol. 90(3) (Temmuz 1996), sh. 501 vd.

²³ Ruanda Uluslararası Ceza Mahkemesi Statüsü. UN Documents: 8 sayfa. Online. Internet. 14 Ocak 1999.

kadar da *ad hoc* nitelikte olmaları ve belli olaylarla sınırlı kalmaları nedeniyle, gerçek birer örnek teşkil etmeseler de, her iki mahkeme de, Uluslararası Ceza Mahkemesinin kuruluş sürecinde önemli birer rol oynamıştır. Bu mahkemelerin özellikle insanlık aleyhine suç kavramının²⁴ ve de cinsiyete dayalı suçların²⁵ meşrulaştırılmasındaki payları inkar edilemez.

1994 yılında Uluslararası Hukuk Komisyonu tarafından hazır hale getirilern Uluslararası Ceza Mahkemesi Statü taslağı önce Ad Hoc Komite ve daha sonra da Hazırlık Komitesi tarafından gözden geçirilmiş ve 15 Haziran ile 17 Temmuz 1998 tarihleri arasında Roma'da gerçekleştirilen Uluslararası Ceza Mahkemesi Kurulmasına Dair Birleşmiş Milletler Roma Diplomatik Konferansına hazır hale getirilmiştir.

III. ROMA DİPLOMATİK KONFERANSI

Roma Diplomatik Konferansı 15 Haziran-17 Temmuz 1998 tarihleri arasında yüz altmış ülke temsilcisinin katılımıyla gerçekleşmiştir. Yüz altmış ülkenin yanı sıra otuz üç uluslararası kuruluş ve iki yüz otuz altı hükümet dışı kuruluşun temsilcileri de Roma toplantısına katılmışlardır. Konferansın başlangıcında birçok mesele henüz tam anlamıyla çözümlenmemiştir ve 116 maddelik statü taslağında önemli belirsizlikler vardı. Bu ise 1995-1998 yılları arasında Ad Hoc Komite ile Hazırlık Komitesinin birçok meseleyi karara bağlayamamasından kaynaklanmaktadır. Şüphe yok ki, bu belirsizliklerde, birçok konunun siyasi nitelikte olmasının da önemli rolü vardı.

1. Konferans Sırasında Tartışılan Hususlar ve Çeşitli Devletlerin Önerileri

Roma Konferansını en çok meşgul eden konulardan birisi Uluslararası Ceza Mahkemesinin yargı yetkisine dahil edilecek suçlar olmuştur. Mahkemenin yargı yetkisinin belli başlı uluslararası suçlarla sınırlanması gerektiği üzerinde hem fikir olan devletler, bunların hangi suçlar olacağı hususunda aynı kararlılığı gösterememişlerdir. Aslında

²⁴ KUO, A. : Forging Peace, International Criminal Tribunals in the Former Yugoslavia, Harvard International Review Vol. 20(1) (1997/1998), sh. 14 vd.

²⁵ ALESKY, P. D.: The Yugoslav War Crimes Tribunal and International Humanitarian Law, International Politics Vol. 35(1) (Mart 1998), sh. 15 Ayrıca bkz. ASKIN, K. D.: Sexual Violence in Decisions and Indictments of the Yugoslav and Rwandan Tribunal's: Current Status, The American Journal of International Law Vol. 93(1) (Ocak 1999), sh. 99.

Mahkemenin yargı yetkisini sınırlamanın neden gerekli olduğunu iki sebeple açıklamak mümkündür. Bunlardan birincisi mahkemenin rolünü ve fonksiyonunu meşrulaştırmak, ikincisi ise milli mahkemelerin yargı yetkisiyle ortaya çıkacak uyuşmazlıları önlemektir.²⁶ Şu hususu da belirtmek gerekir ki, Konferansa katılan devletlerin amaçladıkları tek şey, Uluslararası Ceza Mahkemesini mümkün olduğunca çok devlet tarafından kabul edilebilir bir mahkeme olarak kurmak, bunu yaparken de Uluslararası Ceza Mahkemesinin milli mahkemelerin yargı yetkisine pek fazla karışmamasını sağlamaktır; çünkü, bilindiği gibi, hükümlanlık hakkının uzantısı olan yargı yetkisi her zaman devletlerin üzerinde oldukça hassasiyetle durdukları bir mesele olmuştur.

Soykırım, savaş suçları ve insanlık aleyhine suçlar, üzerinde en çok uzlaşılan suçlar arasındaydı. Öte yandan, uyuşturucu madde kaçakçılığı ve terör hareketleri gibi suçları işleyenlerin Uluslararası Ceza Mahkemesince yargılanıp yargılanmayacağı ise tartışılan hususlardandı. Mısır, Türkiye ve Sri Lanka bu suçların da Mahkemenin yargı yetkisine dahil edilmesini isteyen devletler arasındaydı. Ancak, çoğunluğun görüşüne göre bu tip suçlar, milli mahkemelerce daha etkili bir şekilde yargılanabileceğinden uyuşturucu madde kaçakçılığı ve terör suçlarının Uluslararası Ceza Mahkemesince yargılanmasına gerek yoktu. Netice itibarıyla Konferansın sonunda, terör hareketleri ve uyuşturucu madde kaçakçılığı uluslararası toplumu ilgilendiren önemli suçlar olarak kabul edilmekle birlikte, bu suçların tanımını üzerinde uzlaşamadığından, bunlar mahkemenin yargı yetkisine dahil edilmemişlerdir.

Tartışma konusu yaratan bir diğer suç ise saldırı suçu olmuştur. BM Güvenlik Konseyinin beş daimi üyesi, bir fiilin saldırı suçu sayılıp sayılmayacağına Güvenlik Konseyi tarafından karara bağlanması halinde bu suçun Mahkemenin yargı yetkisine dahil edilebileceğini savunmuştur. Ancak, birçok ülke, Güvenlik Konseyinin siyasi nedenlerle yanlış kararlar verebileceği endişesiyle bu görüşün karşısında yer almıştır. Roma Statüsünün nihai metni incelendiğinde, Uluslararası Ceza Mahkemesinin saldırı suçunu işleyenleri, ancak, Mahkemenin Statüsü onaylanıp yürürlüğe girdikten yedi yıl sonra ve bu suçun tanımı Statüye dahil edildiğinde yargılayabileceğini görüyoruz.

Bunlara ek olarak, insanlık aleyhine suçlar, Konferansa katılan devletler tarafından kabul gören bir kategori olmakla birlikte, bu gruba giren suçların uluslararası nitelikte olmayan savaşlarda işlenmesi halinde

²⁶ NANDA, V. P. : The Establishment of a Permanent International Criminal Court: Challenges Ahead. Human Rights Quarterly Vol. 20(1) (97/98), sh. 417.

Mahkemenin yargı yetkisine girip girmeyeceği meselesi tartışılmıştır. Netice itibariyle iç savaşlarda işlenen insanlık aleyhine suçları işleyenlerin de Mahkeme tarafından yargılanabileceğine karar verilmiştir. İnsanlık aleyhine suçlarla ilgili tereddütü bir diğer konu ise bu suçların devletin veya bir grubun veya bir oluşumun güttüğü politikaya dayanması gerekip gerekmediğiydi. Robinson'a göre insanlık aleyhine suçlardan söz edebilmek için muhakkak böyle bir politikanın suçun temelinde var olması gerekir.²⁷

Nükleer silahlar gibi silahların kullanımının savaş suçları kategorisine dahil edilip edilmeyeceği de tartışılan konular arasındaydı. Haliyle büyük nükleer güce sahip devletler bu öneriye karşı çıkmışlardır. Bununla beraber, Roma Statüsünün savaş suçlarını düzenleyen 8. maddesi incelendiğinde nükleer silahlar ve benzeri silahlardan oluşan bir listenin hazırlanıp bir değişikliklerle Statü yürürlüğe girdikten yedi yıl sonra Statüye eklenmesini mümkün kılan bir hükmün yer aldığı görülmektedir.²⁸

BM personeline karşı işlenen suçlar da Konferansa katılan devletleri bir hayli meşgul etmiştir. Her ne kadar da Statüye BM personeline karşı işlenen suçlar diye ayrı bir kategori dahil edilmemişse de savaş suçları arasında bu suçlara da yer verilmiştir.

Roma Konferansının gündeminde yer alan konulardan bir diğeri ise, kimlerin dava açma yetkisine sahip olacağı meselesi idi. Mahkemenin Statüsüne taraf olan devletlerin dava açabilme yetkisine herhangi bir itiraz olmamasına karşın BM Güvenlik Konseyinin dava açabilme yetkisi ile Mahkemenin Savcılık makamının resen dava açabilme yetkisi ihtilâfa yol açmıştır. Güvenlik Konseyinin dava açabilmesine karşı çıkanlar Güvenlik Konseyinin siyasi niteliğini ileri sürerlerken, Savcılık makamının resen dava açabilmesine karşı çıkanlar ise Savcının yetkisini kötüye kullanabileceğini ve kaynak israfına yol açabileceğini ileri sürmüşlerdir. Genel görüşün Güvenlik Konseyine böyle bir yetki verilmesinin Mahkemenin bağımsızlığını etkileyeceği yönünde olmasına rağmen, Roma Statüsüne bakıldığında taraf devletlerin ve Savcılık makamının yanı sıra Güvenlik Konseyinin de dava açma yetkisinin olduğu görülmektedir.

---

²⁷ ROBINSON, D.: Defining Crimes Against Humanity at the Rome Conference, The American Journal of International Law Vol. 93(1) (Ocak 1999), sh. 53.

²⁸ Uluslararası Ceza Mahkemesi Roma Statüsü. UN Documents: 67 sayfa. Online. Internet. 23 Kasım 1998.

Roma Konferansına katılan devletlerin üzerinde yoğunlaştığı bir diğer konu ise, Mahkemenin otomatik yargı yetkisi kullanıp kullanmayacağıydı. Buna göre Mahkeme önüne gelen davada herhangi bir şartın gerçekleşmesine gerek kalmaksızın yargı yetkisini kullanabilecekti. Fakat, Amerika Birleşik Devletleri'nin başını çektiği bir grup devlet, ki bu devletler arasında Çin ve Malezya da yer almaktaydı, bu olasılığa karşı çıkmışlardır. Bunun üzerine iki farklı seçenek ortaya atılmıştır. Birinci seçeneğe göre taraf devletlere çekince koyma hakkı verilmeliydi; böylelikle, taraf devletler Mahkemenin yargı yetkisine giren suçlardan herhangi biri ile ilgili çekince koyabilecek ve de kendi vatandaşları söz konusu olduğunda veya suç kendi topraklarında gerçekleştiğinde Mahkemenin yargı yetkisini kullanmasını engelleyebileceklerdi. İkinci seçenek ise, her davada ilgili devletten, ki bu devlet ya suçun işlendiği yer devleti veya sanığın vatandaşı olduğu devlet olacaktı, onay alınmasını öngörüyordu. Dolayısıyla ilgili devlet, onay vermezse Uluslararası Ceza Mahkemesi yargılama yapamayacaktı. Bu durumda, bu seçeneklerin yürürlüğe girmesi, devletlerin istedikleri zaman Mahkemenin yargı yetkisini kullanmasına izin vermeleri, istemedikleri zaman ise Mahkemenin yargı yetkisini engellemeleri anlamına gelecekti; bu ise Fransız delegenin ifade ettiği gibi, bir "süpermarket mahkeme"ye²⁹ yol açardı. Bu konuda ortaya atılan önerilerden diğer biri de Alman Taslağı'dır. Bu Taslak Mahkemenin "evrensellik prensibine"³⁰ dayanan bir yargılama yetkisine sahip olmasını öngörmüştür. Öte yandan Kore Taslağı ise, suçun işlendiği yer devletin veya sanığın veya kurbanın vatandaşı olduğu devletin Statüye taraf olması halinde, Mahkemenin yargı yetkisini kullanması ön şartını ortaya koymuştur. Oldukça tartışılan bu husus amaçta Güvenlik Konseyi üyeleri dışında kalanların, yani taraf devletlerin veya Savcılık makamının dava açtığı durumlarda, Mahkemenin yargılama yapabilmesi için suçun işlendiği yer devletin veya sanığın vatandaşı olduğu devletin ya Mahkemenin statüsüne taraf olması veya yargılama için onay vermesi gerekliliği şeklinde benimsenmiştir. Diğer taraftan bu konu BM Uluslararası Hukuk Komisyonunu statü taslağının hazırlanması sırasında da oldukça meşgul etmişti.³¹

²⁹ "The ILC, the ICC and the Draft Code of Crimes". UNA-USA Backgrounder on Efforts to Establish an ICC: 22 sayfa. Online. Internet. 22.4.1999, sh. 13.

³⁰ Evrensellik prensibine göre bir devlet her nerede ve her kim tarafından işlenirse işlensin bazı suçları yargılama yetkisine sahiptir. Bu suçlar uluslararası hukukun ihlali ile ortaya çıkan suçlardır ve bu suçların milli veya uluslararası mahkemelerce yargılanmaları kabul edilmiştir. Bkz. MALANCZUK, P.: Akerhurst's Modern Introduction to International Law, London 1997, sh. 113.

³¹ CRAWFORD, J.: The International Law Commission Adopts Statute for an ICC. The American Journal of International Law Vol. 89(2) (Nisan 1994), sh. 404 vd.

2. Farklı Devlet ve Grupların Konferans Sırasındaki Tutumları

Konferans sırasında bir takım gruplaşmaların olduğunu, siyasi ve bölgesel grupların oluşturulduğunu söylemek mümkündür. Bu gruplar arasında Güvenlik Konseyinin beş daimi üyesinin oluşturduğu grup, Avrupa Birliği üyesi ülkelerin oluşturduğu grup, Arap ülkelerinin oluşturduğu grup, Latin Amerika ve Karaipler Grubu ve en önemlisi de Benzer Görüştekiler (Like-Minded Group) grubu yer almaktaydı. Elli dört ülke temsilcisinin biraraya gelmesiyle oluşan Benzer Görüştekiler Grubunun, ki bu ülkeler arasında Batı Avrupa ve bazı Latin Amerika ülkeleri yer almaktaydı, güçlü, etkili ve bağımsız bir mahkeme kurmak için çaba harcadıkları görülmüştür.

Bununla birlikte, farklı grupların varlığına rağmen, şunu belirtmek gerekir ki, tüm tartışmalar esasda Amerika Birleşik Devletleri'nin başını çektiği ve Libya, Irak, Yemen ve Katar'ın yer aldığı grupla, Kanada ve Norveç'in başını çektiği Benzer Görüştekiler Grubu arasında cereyan etmiştir. Amerika Birleşik Devletleri ve yandaşları sınırlı yetkilere sahip bulunacak ve Güvenlik Konseyinin etkisi altında olacak olan bir mahkeme isterlerken, Benzer Görüştekiler ise, daha önce de belirtildiği gibi etkili, güçlü ve bağımsız bir mahkeme için uğraş vermişlerdir. Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) sahip olduğu güç ve etki göz önünde bulundurulacak olursa, bu devletin Konferans sırasındaki tutumu üzerinde biraz daha ağırlıklı durulmasının yararlı ve hatta gerekli olduğu düşünülmektedir.

ABD tıpkı Eski Yugoslavya ve Ruanda Mahkemelerinin kuruluşlarını desteklediği gibi, Uluslararası Ceza Mahkemesinin kuruluşunu da başlangıçta desteklemiştir. Hatta ABD Başkanı Clinton tüm devletleri Uluslararası Ceza Mahkemesi kurmaya çağırmıştır. Ancak, son aşamada ABD, birçok yandaş kabul oyu vermesine rağmen, Roma Statüsüne ret oyu vermiştir. Bu durumda günümüzde akıla gelen soru ise, ABD olmadan Uluslararası Ceza Mahkemesinin varlığını sürdürüp sürdüremeyeceğidir.

ABD her zaman BM Güvenlik Konseyinin kontrolü altında bir mahkeme istemiştir. Böylelikle beş daimi üyeden bir olan ABD gerektiğinde Mahkemenin yargı yetkisini veto edebilecekti.³² Dolayısıyla da ABD kendi vatandaşları, özellikle de askeri personeli ile ilgili davalara Uluslararası Ceza Mahkemesinin bakmasına engel olmayı amaçlamıştır.

³² FOWLER, J. : World Leadership and International Justice: The US and the ICC. Transnational Law Exchange Vol 1(6) (Şubat 1999): 7 sayfa. Online. İnternet. 17.6.1999.

Bunun içindir ki Savcılık makamına resen dava açabilme yetkisi verilmesine karşı çıkmış ve yine bu sebeple, mahkemenin otomatik yargı yetkisini sadece soykırım suçu ile ilgili olarak kullanabilmesini, insanlık aleyhine suçlar ve savaş suçları söz konusu olduğunda ise sanığın vatandaşı olduğu devletin onayının alınması gerektiğini savunmuştur.

Aslında, ABD'nin istediği pek çok husus, Roma Statüsüne dahil edilmiştir. Örneğin milli mahkemelere öncelik verilmesi yani tamamlayıcılık ilkesinin kabulü, milli güvenlikle ilgili sebeplerin Mahkeme ile işbirliği yapma zorunluluğunu ortadan kaldırması ve Savcılık makamının yetkilerinin sınırlandırılması gibi hususlar bunlardan bazılarıdır.

Kimine göre ABD Statüyü kabul etmeyerek liderlik konumunu zedelemiştir.³³ Öte yandan bir diğer görüş ise, ABD'nin Statüyü imzalamayarak, aslında kendisine uygulanmadığı müddetçe kurallar koyup bunları uygulatmaktan mutlu olduğunu göstermiştir, fikrini savunmaktadır.³⁴

Yukarıda da belirtildiği gibi, ABD'nin en önemli endişesi vatandaşlarının, özellikle de barış operasyonlarına katılan askerlerinin Uluslararası Ceza Mahkemesi tarafından yargılanma olasılığıydı. Halbuki, daha sonra da belirtileceği üzere, Mahkemenin yargı yetkisine dahil edilen suçların gerçekleşebilmesi için bazı şartların olması gerekmektedir. Örneğin soykırım suçunun işlenmiş sayılabilmesi için, bunun bir grubu tamamen veya kısmen ortadan kaldırmak amacıyla yapılmış olması gerekiyor. Haliyle, barış operasyonlarına katılan askerlerin böyle bir niyetleri olduğunun kanıtlanması olanaksızdır. Kaldı ki, Birleşmiş Milletlerle, barış gücüne asker sağlayan devletler ve yine Birleşmiş Milletlerle, ev sahibi devletler arasında antlaşmalar yapılmakta ve genellikle barış operasyonlarına katılan askerlerle ilgili yargı yetkisi askeri sağlayan devlete bırakılmaktadır. Bu durumda, Uluslararası Ceza Mahkemesinin bir Amerikan askerini yargılayabilmesi için ABD'nin kendi askerini yargılayamayacak durumda olması veya yargılamak istememesi gerekmektedir ki, bu da mümkün olabilecek bir husus değildir.

³³ "The International Criminal Court: The Case for US Support". Lawyers Committee for Human Rights: 10 sayfa. Online. İnternet. 9.4.1999.

³⁴ ZWANENBURG, M.: The Statute for an ICC and the US: Peacekeepers under fire?. The European Journal of International Law Vol. 10(1) (1999), sh. 124 vd. Ayrıca bkz. STORK, J.: Constructing an International Criminal Court, MERIP (1998): 7 sayfa. Online. İnternet. 21.4.1999.

Diğer taraftan bazı yazarlar ABD'nin Statüyü kabul etmeyerek doğru olanı yaptığını savunmaktadırlar.³⁵Bu görüştekiler, Mahkemenin ABD'ye karşı siyasi bir araç olarak kullanılacağına inanmaktadırlar. Yine aynı yazarlar tehlikenin ciddiyetini vurgulamak için Mahkemenin, ABD taraf olmasa da ABD'ye ulaşabileceğini savunmaktadırlar. ABD, bu Mahkemenin kuruluşuna karşı çıkmalıdır diyenler, Uluslararası Ceza Mahkemesinin Amerikan geleneklerine ve hukukuna aykırı düştüğünü ileri sürmektedirler.³⁶ Roma Statüsünün Amerikan anayasasının öngördüğü hakları içermediği hususu ise bir diğer itiraz sebebidir. Dempsey daha da ileri giderek Mahkemenin, ABD'nin hükümlerlik haklarını ortadan kaldıracağını ileri sürmektedir.³⁷ Wedgwood ise ABD'nin Mahkeme açısından önemini kavranması gerektiğini savunmakta ve Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesinin, ABD ve yandaşlarından diplomatik, ekonomik ve askeri destek aldıktan sonra daha etkili bir mahkeme olduğunu eklemektedir.³⁸Öte yandan Scheffer, ABD'nin Uluslararası Ceza Mahkemesi kurma fikriyle ilgili bir tereddütünün olmadığını; ancak, ABD'nin Mahkeme ile ilgili bazı görüşlerinin Statüye eklenmemesini kabullenemediğini ileri sürmüştür.³⁹

Şunu belirtmek gerekir ki, ABD'nin benzer tavırlar sergilediği başka örnekler de vardır. Örneğin insan hakları ile ilgili iki önemli sözleşmeyi ki bunlar Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılmasına Dair Sözleşme ile Çocuk Hakları Sözleşmesidir, ABD onaylamamıştır. Son olarak şunu da söylemek gerekir ki, Washington, ABD'nin katılmadığı ve finansal destek vermediği bir Uluslararası Ceza Mahkemesinin, fazla bir anlam ifade etmeyeceği kanısındadır.

Sonuç itibarıyla Konferans sonunda Uluslararası Ceza Mahkemesi Roma Statüsü yüz yirmi kabul, yedi red ve yirmi bir çekimser oyla 17 Temmuz 1998'de kabul edilmiştir. Böylelikle ortaya mükemmel bir Statü çıkmamış olsa da, insanlık tarihinde çok önemli bir adım atılmış olduğu da bir gerçektir.

³⁵ CASEY, L. A. & RIVKLİN, D. B.: The ICC vs the American People. The Heritage Foundation-Background: 4 sayfa. Online. Internet. 17.6.1999.

³⁶ "UN International Criminal Court." The Conservative Caucus: 5 sayfa. Online. Internet. 5.1.1999.

³⁷ DEMPSEY, G. T.: Reasonable Doubt: The Case Against the Proposed International Criminal Court. Policy Analysis: 2 sayfa. Online. Internet. 5.2.1999.

³⁸ WEDGWOOD, R.: Fiddling in Rome: America and the ICC, Foreign Affairs Vol. 77(6) (Kasım-Aralık 1998), sh.20 vd.

³⁹ SCHEFFER, D.: "The US and the ICC", The American Journal of International Law Vol.93(1) (Ocak 1999), sh. 12 vd.

IV. ULUSLARARASI CEZA MAHKEMESİNİN YAPISI VE İŞLEYİŞİ

1. Genel Olarak

Uluslararası Ceza Mahkemesinin yapısını ve işleyişini belirleyen Roma Statüsü yüz yirmi sekiz madde ve bir de Giriş kısmından oluşan on üç bölümlük bir metindir. Giriş kısmında, Uluslararası Ceza Mahkemesinin kuruluş amacı açıklanmış ve tüm insanların ortak bağlarla birleşmiş olduğu 20. yüzyılda, milyonlarca insanın hayal dahi edilemeyecek insan hakları ihlallerine maruz kaldığı ve uluslararası toplumun bu ihlallerin dünyanın barış ve güvenliğini tehdit ettiğini fark ederek, bu tip ihlalleri durdurmak amacıyla, gelecek nesiller için sürekli bir kurum olacak olan Uluslararası Ceza Mahkemesinin kurulduğu ifade edilmiştir. Yine Statünün 1. maddesinde Uluslararası Ceza Mahkemesinin sürekli bir mahkeme olduğu; uluslararası açıdan çok ciddi kabul edilen suçları yargılayacağı ve de milli mahkemeleri tamamlayıcı nitelikte bir mahkeme olduğu belirtilmiştir. Buna göre tamamlayıcılık ilkesinden anlaşılması gereken, Uluslararası Ceza Mahkemesinin ancak, milli mahkemelerin ilgili kişiyi yargılayamadığı veya yargılamak istemediği durumlarda yargı yetkisini kullanabileceğidir. Şunu belirtmek gerekir ki, bu prensibin Statüye dahil edilmesi tüm devletler tarafından desteklenen bir husus olmuştur. Bunun temelindeki düşünce ise, milli mahkemelerin adil bir yargılama yapamayacağı ve yetersiz kaldığı hallerde, ki bunun en güzel örneğini soykırım suçunun yargılanması oluşturmaktadır, Uluslararası Ceza Mahkemesinin devreye girmesi düşüncesidir. Devletlerin yargı yetkisine en az müdahaleyi sağlayacak olan bu prensip haliyle Statüye dahil edilmiştir.

2. Uluslararası Ceza Mahkemesinin Yapısı

Mahkemenin oluşumu ve yönetimine bakıldığı zaman, Uluslararası Ceza Mahkemesinin altı organının olduğunu görmek mümkündür. Bunlar sırasıyla Başkanlık Divanı, Temyiz Heyeti, Muhakeme Heyeti, Muhakeme Öncesi Heyeti, Savcılık makamı ve Kayıt Bürosudur. Başkanlık Divanının bir başkan ve birinci ve ikinci başkan yardımcılarında olduğu görülmektedir. Roma Statüsüne göre başkan ve başkan yardımcıları, hakimlerin mutlak çoğunluğu tarafından üç yıl için veya görev sürelerinin sonuna kadar seçilirler. Başkanlık Divanı Mahkemenin idaresinden sorumludur.

Mahkeme yargısal fonksiyonlarını ise üç heyeti aracılığı ile yerine getirecektir. Bu bağlamda, Temyiz Heyeti başkan ve dört hakimden,

Muhakeme ve Muhakeme Öncesi Heyetleri ise en az altışar hakimden oluşturulacaktır. Muhakeme ve Muhakeme Öncesi Heyetlerinin üyeleri, ceza yargılaması konusunda tecrübe sahibi olmak durumundadırlar. Uluslararası Ceza Mahkemesi on sekiz hakimden kurulu bir mahkeme olacaktır. İhtiyaç halinde bu sayının arttırılması mümkündür. Hakim olarak görev alacak kimselerin yüksek ahlâki değerlere sahip, tarafsız ve ülkelerinde üst düzey yargı organlarında görev yapmış kişiler olmaları gerekmektedir. Bu niteliklerin yanı sıra, hakim adaylarının ceza hukuku, ceza usul hukuku ve insan hakları hukuku konularında tecrübe sahibi olmaları da gerekmektedir. Taraf devletlerden herbiri tek bir aday gösterme hakkına sahip olmakla birlikte, bu adayların mutlaka kendi uyruklarından olmasalar da taraf devletlerden birinin uyrukluğunda olmaları şarttır. Hakimler, Taraf Devletler Genel Kurulu tarafından gizli oyla seçileceklerdir. Buna göre, en yüksek oyu alan on sekiz aday, ki bu oy oranı toplantıda hazır bulunan taraf devletlerin toplam sayısının üçte ikisinden az olamaz, seçilmiş sayılacaktır. Herhangi iki hakim aynı uyruktan olamayacağı gibi, hakimlerin seçimi sırasında dünya üzerindeki temel hukuk sistemlerinin temsil edilmesine, eşit coğrafi dağılıma ve de kadın ve erkek hakimlerin adil bir şekilde Mahkemede yer almasına olanak sağlamak zorunluluğu vardır.

Savcılık makamına bakıldığında Statüde bu makamın Mahkemeden bağımsız hareket edebilen bir organ olarak tanımlandığını görüyoruz. Yapılan başvuruları değerlendirmek, araştırma ve cezai takibat yapmak Savcılık makamının görevleri arasındadır. Bir savcı ve bir veya daha fazla yardımcıdan oluşan bu makamın üyelerinin farklı devletlerin uyrukluğundan olması gerekmektedir. Aynı zamanda, ceza yargılaması ve takibatı konularında da tecrübe sahibi olmaları şarttır. Savcı, Taraf Devletler Genel Kurulu tarafından mutlak çoğunlukla seçilecektir. Prensip itibarıyla dokuz yıl için seçilen Savcı ve yardımcıların tekrar seçilmeleri mümkün değildir.

Diğer taraftan Kayıt Bürosu Mahkemenin yargısal olmayan işlerinin idaresinden sorumlu olacaktır. Kayıt Bürosu şefi ve yardımcılarının Mahkemenin çalışma dillerinden en az birini çok iyi derecede bilmeleri gerekmektedir. Kayıt Bürosu şefi, hakimlerin mutlak çoğunluğunun vereceği kararla, 5 yıl için seçilecektir.

3. Mahkemenin Yargı Yetkisine Giren Suçlar

Mahkemenin yargı yetkisine dahil edilen suçlara bakıldığı zaman, bunların dört kategoride toplandığını görmek mümkündür:

- Soykırım suçu
- İnsanlık aleyhine suçlar
- Savaş suçları
- Saldırı suçu.

Soykırım suçunun tanımı, 1948 tarihli Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılmasına Dair Antlaşmadan alınmıştır. Buna göre "milli, etnik, ırka dayalı veya dini bir grubun bireyleri, o grubu kısmen veya tamamen ortadan kaldırmak amacıyla öldürülür, maddi ve manevi vücut bütünlüklerine zarar verilir, grubun çoğalması engellenir, grubun yaşam şartlarına o grubun ortadan kalkmasına yol açacak şekilde müdahale edilir veya o grubun çocukları zorla başka bir gruba aktarırsa bu hareketler soykırım suçunu" oluşturur. Roma Statüsünün 6. maddesine göre Uluslararası Ceza Mahkemesi, bu suçun faillerini yargılama yetkisine sahiptir.

İnsanlık aleyhine suçlar Statünün 7. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre adam öldürme, yok etme, köleleştirme, işkence yapma ve ırza tecavüz gibi fiiller bilinçli olarak geniş çaplı ve sistematik bir şekilde herhangi bir sivil topluluğa yöneltilirse, insanlık aleyhine suç teşkil eder. Yine aynı maddeye göre Uluslararası Ceza Mahkemesinin bu suçları yargılama yetkisi vardır.

Roma Statüsüne dahil edilmiş üçüncü kategori suç ise savaş suçlarıdır. Statünün 8. maddesi savaş suçlarını dört grup altında toplamıştır. Birinci grup 12 Ağustos 1949 tarihli Cenevre Antlaşmalarına dahil edilmiş suçlardan oluşmaktadır. Buna göre kasten adam öldürme, işkence etme, insanlık dışı davranışlar ve kasten büyük acılar çektirme gibi fiiller savaş suçu olarak kabul edilmektedir. İkinci grup savaş hukuku ve buna ilişkin örf adet kurallarının ihlâlini savaş suçu olarak düzenlemektedir. Bu bağlamda, kasten sivil topluluklara saldırmak veya savaşla ilgisi olmayan kimselere saldırmak savaş suçu sayılmaktadır. Bunun yanı sıra ırza tecavüz, zorla kısırlaştırma gibi fiiller de buraya dahil edilmiştir.⁴⁰ Üçüncü grup savaş suçlarına ise uluslararası nitelikte olmayan silahlı çatışmalarda işlenmiş fiiller dahil edilmiştir: örneğin çatışmada yer almayan kimselerin öldürülmesi, esir alınması ve işkence

⁴⁰ Askin'e göre bu oldukça doğal bir neticedir çünkü nerede savaş varsa orada kadınlar aleyhine savaş suçları işleniyor demektir. Bkz. KELLY, D. A.: War Crimes Against Women: Prosecution in International War Crimes Tribunals, The Hague 1996.

görmesi. Dördüncü ve son grup ise uluslararası nitelikte olmayan silahlı çatışmalarda meydana gelen savaş hukuku ve örf adet hukuku kurallarının diğer ciddi ihlallerini içermektedir; örneğin kasaba ve köylerin yağma edilmesi. Savaş suçları ile ilgili olarak en fazla eleştirilen husus Statü yürürlüğe girdikten sonra yedi yıl süre ile taraf devletlere kendi topraklarında işlenmiş veya kendi vatandaşları tarafından işlenmiş savaş suçları üzerinde Mahkemenin yargı yetkisini kabul etmeme hakkının tanınmasıdır.

Daha önce de belirtildiği gibi, saldırı suçunu işleyenler, ancak bir değişiklikle bu suçun tanımı Roma Statüsüne eklendiği zaman Uluslararası Ceza Mahkemesince yargılanabileceklerdir. Öte yandan, Mahkeme Statü yürürlüğe girdikten sonra işlenecek olan soykırım, insanlık aleyhine suçlar ve savaş suçları faillerini yargılayabilecektir. Bilindiği gibi BM Güvenlik Konseyi, taraf devletler ve Savcılık makamının dava açma yetkisi bulunmaktadır. Cassese'ye göre, oluşturulan bu üçlü mekanizma devletlerin çıkarları ve uluslararası adaletin gereklerini dengeleyen bir mekanizmadır.⁴¹

Daha önce de belirtildiği gibi, Uluslararası Ceza Mahkemesinin, tamamlayıcılık ilkesi gereği yargı yetkisini kullanabilmesi, ancak şu durumlarda mümkün olabilecektir: bir dava hakkında yargı yetkisine sahip olan devlet tarafından cezai takibat yapılmış olup o devletin cezai yargılamaya devam edemiyor veya etmek istemiyor olması; yargı yetkisine sahip devlet tarafından cezai takibat yapılmış fakat kişinin yargılanmasına gerek olmadığına devletin bunu istememesi veya yargılamaya devam edemiyor olması dolayısıyla karar verilmişse. Ancak davaya bakamama veya bakmak istememe kavramları tanımlanması gereken göreceli kavramlardır. İşte bu sebeple, Roma Statüsü bu kavramları açıklama ihtiyacı hissetmiştir. Buna göre, milli mahkemelerin gerçekten de sanığı yargılayamadığı veya yargılamak istemediğine Uluslararası Ceza Mahkemesi tarafından karar verilecektir. Uluslararası Ceza Mahkemesi bunu yaparken şu kıstasları kullanacaktır: yargısal usulde herhangi bir sebepsiz gecikme olup olmadığı, yargılama yetkisine sahip milli mahkemenin bulunduğu ülkenin yargı sisteminde bir çöküş olup olmadığı veya ilgili devletin sanığı koruyacak ve delilleri toplayacak durumda olup olmadığı. Açıklamalardan da anlaşılacağı üzere Roma Statüsü Eski Yugoslavya ve Ruanda Mahkemelerinin aksine önceliği milli mahkemelere vermiştir.

---

⁴¹ CASSESE, A.: The Statute of the ICC: Some Preliminary Reflection, The European Journal of International Law Vol. 10(1) (1999), sh. 170.

Statünün 22. maddesiyle başlayan üçüncü kısmı incelendiğinde bir takım ceza hukuku prensiplerinin düzenlendiğini görmek mümkün. Şunun altını çizmek gerekir ki, ilk kez bir uluslararası antlaşmada ceza hukukunun genel prensipleri yer almıştır. Bu prensiplerden birincisi *nullum crimen sine lege* yani kanunsuz suç olmaz prensibidir. Buna göre hiçkimse işlendiği sırada Mahkemenin yargı yetkisinin kapsamına girmeyen bir suçtan dolayı sorumlu tutulamaz.

Bireysel cezai sorumluluk ise Statüye dahil edilmiş bir diğer prensiptir. Ancak Statü, suçun işlendiği sırada on sekiz yaşından küçük olanlar üzerinde Mahkemenin yargı yetkisini kullanmasına olanak vermemektedir. Şunu da belirtmek gerekir ki, devlet ve hükümet başkanları Uluslararası Ceza Mahkemesi karşısında sorumlu tutulabileceklerdir. Mahkemenin yargı yetkisini kullanmasına engel olacak herhangi bir zamanaşımı da söz konusu değildir. Akıl hastalığı gibi cezai sorumluluğu ortadan kaldıran haller de, Roma Statüsünde düzenlenmiştir. Son olarak şunu da vurgulamak gerekir ki, üssün verdiği emre uymak kişinin cezai sorumluluğunu ortadan kaldıran hallerden sayılmamaktadır. Bu prensip soykırım ve insanlık aleyhinde suçlar açısından mutlakdır. Savaş suçları söz konusu olduğunda ise, eğer kişi verilen emrin hukuka aykırı olduğunu bilmiyorsa sorumluluktan kurtulabilecektir.

Statünün 21.maddesi Uluslararası Ceza Mahkemesinin uygulayabileceği hukuk kaynaklarını düzenlemektedir. Buna göre Mahkeme, önüne gelen davada ilk önce Roma Statüsünü ve Mahkeme'nin usul kurallarını uygulamak durumundadır. Eğer bunların uygulanmasıyla herhangi bir çözüm elde edilememişse bu kez Mahkeme, davayla ilgili antlaşmaları ve uluslararası hukukun genel prensiplerini uygulamak durumundadır. Yine bir çözüme ulaşılamamışsa, bu kez de hukukun genel prensipleri ile normalde yargı yetkisine sahip devletlerin milli kanunları uygulanacaktır. Ayrıca, şunu belirtmek gerekir ki, Statü ve usul kuralları dışında uygulanacak olan kurallar Statüye, uluslararası hukuka ve uluslararası norm ve standartlara aykırı olamaz.

5. Cezai Takibat ve Muhakeme Aşamaları

Statünün 15. maddesine göre Savcılık makamı resen toplamış olduğu bilgilerden veya devletlerin veya uluslararası kuruluşların kendisine ulaştırdığı delillerden hareketle cezai takibat başlatabilir. Savcı, cezai takibata başlamadan önce elindeki bilgi ve delilleri inceler, mahkemenin yargı yetkisine giren bir suçun var olup olmadığını ve de bu takibatın adaletin sağlanmasına faydası olup olmayacağını araştırır. Eğer tüm bu

incelemelerin sonucu olumluysa takibata başlar. Fakat davanın açılabilmesi için önce, Muhakeme Öncesi Heyetinin davayı açılabilir nitelikte bulması gerekmektedir. Bu hükmün amacı, daha önce de belirtilen, savcının yetksini kötüye kullanması ihtimalinin bertaraf edilmesidir. Kurbanların ve tanıkların korunmasını, delillerin muhafaza edilmesini ve milli güvenlikle ilgili bilgilerin saklanmasını sağlamak Muhakeme Öncesi Heyetinin fonksiyonları arasındadır.

Muhakeme, istisnai durumlar hariç, Mahkemenin bulunduğu yerde yapılır. Prensipten sanık muhakeme sırasında hazır bulunur. Bu aşama Muhakeme Heyeti tarafından yürütülür. Muhakeme sırasında neyle suçlandığını, suçlamanın sebep ve içeriğini bilme sanığın haklarından biridir. Bunların anlayacağı dilde kendisine anlatılması ve savunma için yeterli sürenin sağlanması gerekmektedir.

Statünün 69. maddesinin 3. fıkrasına göre Mahkeme muhakemenin yürütülmesi için gerekli olan her türlü delili talep etme hakkına sahiptir. Öte yandan 72. maddeye göre, devletler bazı bilgilerin açıklanması milli güvenliklerini tehlikeye sokuyorsa, muhakemeye müdahale etme hakkına sahip bulunmaktadır. Ancak Statüde tüm bu konuların işbirliği çerçevesinde çözümlenmesi öngörülmektedir. Eğer ilgili devlet ısrar eder ve Mahkemeye işbirliği yapmayı reddederse Mahkeme durumu Taraf Devletler Genel Kuruluna bildirebilir.

Karar, sadece Mahkemeye sunulan ve incelenen delillere dayanılarak verilebilir. Kararın verilebilmesi için hakimlerin basit çoğunluğunun fikir birliğine varması yeterlidir. Karar eski halin iadesi, memnu hakların iadesi veya tazminata hükmedilmesi gibi hususları da içerebilir. Uygulanabilecek cezalar ise 77. maddede düzenlenmiştir. Bunlar otuz yıldan fazla olmamak üzere hapis cezası, müebbet hapis cezası, para cezası, dolaylı veya dolaysız bir şekilde o suçtan elde edilmiş hakların, menkul ve gayrimenkullerin iadesi şeklindedir.

6. Uluslararası İşbirliği

Roma Statüsünün 86. maddesine göre taraf devletler Uluslararası Ceza Mahkemesi ile işbirliği yapma yükümlülüğü altındadırlar. Taraf olmayan devletlerin işbirliği ise *ad hoc* düzenlemelerle sağlanabilecektir. İşbirliği, delil toplanması, kişilerin sorgulanması veya tutuklanması gibi konuları içermektedir. Aynı zamanda hapis cezaları söz konusu olduğunda Mahkeme gönüllü olarak ev sahipliği yapmak isteyen devletlerin oluşturacağı listeden herhangi birini seçebilecektir.

Uluslararası Ceza Mahkemesinin geliri oluşturulacak olan fondan karşılanacaktır. Fon ise taraf devletlerin sağlayacağı kaynaklardan ve Birleşmiş Milletlerin, Güvenlik Konseyi tarafından açılacak olan davalar için sağlayacağı kaynaklardan oluşturulacaktır.

Roma Statüsünü, günümüzde büyüyüp güçlenmekte olan insan hakları hareketinin bir yansıması olarak kabul etmek mümkündür.⁴² Ayrıca, Roma Statüsü uluslararası ceza hukuku ve uluslararası insan hakları hukukunun tanınıp uygulanmasında bir dönüm noktası oluşturmaktadır. Şüphe yok ki, Statünün önemi yürürlüğe girdikten sonra daha iyi anlaşılacaktır.

SONUÇ

Yukarıdaki açıklamalar ışığında, bazı yazarların da belirttiği gibi, Uluslararası Ceza Mahkemesinin devletlerin hükümlerlik haklarına müdahale ederek onların vatandaşlarını uluslararası ceza yargılamasının konusu yapan ihtilâlcî bir müessese olduğu söylenebilir. Bu yolla, devletlerin hükümlerlik haklarının bir parçası olan ceza yargılaması sınırlandırılmıştır. İşte bu sınırlandırmayı, dolayısıyla devletlerin hükümlerlik haklarına müdahaleyi en düşük düzeyde tutma düşüncesidir ki, Uluslararası Ceza Mahkemesi çok taraflı uluslararası bir antlaşma ile kurulmaya çalışılmıştır.

Devletlerin hükümlerlik hakları konusundaki hassasiyetlerinin, Roma Statüsüne birçok hükümle yansıtıldığını görmek mümkün. Örneğin devletlerin iç meselelerine karışılmaması gerektiği Roma Konferansı boyunca tartışılmış ve sonuç olarak Statünün 8. maddesinin 3. fıkrasıyla uluslararası nitelikte olmayan silahlı çatışmalar söz konusu olduğunda hiçbir şeyin o devletin meşru yollardan hukuku ve düzeni sağlamak için yaptığı ve birlik ve toprak bütünlüğünü korumak için aldığı önlemleri etkileyemeyeceği hükmü getirilmiştir. Hükümlerlik hakkıyla ilgili bir diğer yansıma ise tamamlayıcılık prensibinin Statüye dahil edilerek önceliğin milli mahkemelere verilmiş olmasıdır. Buna karşılık, devlet başkanlarının da bu Mahkeme tarafından yargılanabilecek olması, devletlerin hükümlerliklerine karşı bir başka meydan okumadır.

Bireylerin uluslararası cezai sorumluluğunun tanınmış olması ise Mahkemenin başarılarından bir tanesidir. Statünün 25. maddesine göre Uluslararası Ceza Mahkemesi yargı yetkisini bu Statüde belirtilen suçlarla

⁴² "International Criminal Court". Human Rights Watch World Report 1999: 10 sayfa. Online. İnternet. 17.6.1999.

ilgili olarak gerçek kişiler üzerinde kullanabilecektir. Statünün bir başka başarısı ise cinsiyete dayalı suçları etkin bir şekilde düzenleyen ilk uluslararası antlaşma olmasıdır. Bilindiği gibi, ceza hukukunun genel prensiplerine ilk kez bir uluslararası antlaşmada yer verilmiş olması yönüyle de bir ilktir.

Bu gelişmelerin tümü uzun ve zor bir sürecin eseridir. İkinci dünya savaşı sonrası kurulan *ad hoc* mahkemelerle başlayan bu süreç elli beş yıllık bir zaman dilimini kapsamaktadır. Ancak, şunu da belirtmek gerekir ki, Uluslararası Ceza Mahkemesinin etkili olabilmesi için aşması gereken birtakım engeller vardır. Bunlardan birincisi ABD'nin Mahkemenin kuruluşuna karşı çıkışıdır. Öte yandan, bir diğer mesele ise Roma Statüsünün yürürlüğe girebilmesi için ihtiyaç duyulan altmış devlet tarafından onaylanması şartıdır. Statünün kabulünden bu yana iki yıla yakın bir süre geçmiş olmasına rağmen halen (2 Ekim 2000) sadece yirmi bir devlet Statüyü onaylamış bulunmaktadır.

Sonuç olarak şunu ifade etmek gerekir ki, Uluslararası Ceza Mahkemesinin kuruluşu uluslararası toplumun etkili bir uluslararası ceza yargılaması sistemi kurma isteğinin bir ifadesidir. Elbette ki altmış devletin onayını alıp yürürlüğe girdikten sonra dahi Uluslararası Ceza Mahkemesinin etkili ve güvenilir bir müessese olabilmesi için belli süreçlerden geçmesi gerekecektir.

KAYNAKÇA

Akhavan, Payam. "The International Criminal Tribunal for Rwanda: The Politics and Pragmatics of Punishment," The American Journal of International Law, 90(3), Temmuz 1996, pp.501-510.

Alesky, Pamela D. "The Yugoslav War Crimes Tribunal and International Humanitarian Law," International Politics, 35(1), Mart 98, pp.1-27.

Askin, Kelly D. "Sexual Violence in Decisions and Indictments of the Yugoslav and Rwandan Tribunals: Current Status," The American Journal of International Law, 93(1), Ocak 1999, pp.97-123.

Casey, Lee A. and Rivkin, David B. "The ICC vs The American People," The Heritage Foundation-Backgrounder, No.1249 (5 Şubat 1999): 4 sayfa. Online. Internet. 17.6.1999. (<http://www.heritage.org/librarv/backgrounder/bg1249es.html>)

Cassese, Antonio. "The Statute of the ICC: Some Preliminary Reflection," European Journal of International Law, 10(1), 1999, pp.144-171.

"Charter of the International Military Tribunal". The Avalon Project at the Yale Law School: 11 sayfa. Online. Internet. 9 Nisan 1999. (<http://www.yale.edu/lawweb/avalon/imt/proc/imconst.htm>)

Crawford, James. "The ILC Adopts a Statute for an ICC," The American Journal of International Law, 89(2), Nisan 1994, pp.404-416.

Dempsey, Gary T. "Reasonable Doubt: The Case Against the Proposed International Criminal Court." Policy Analysis: 2 sayfa. Online. İnternet. 5.2.1999. (<http://www.cato.org/pubs/pas/pa-311es.html>)

Dinstein, Yoram. War, Aggression and Self-Defence. Cambridge: Grotious Publications, 1995.

Fowler, Jerry. "World Leadership and International Justice: The US and the ICC." Transnational Law Exchange, Vol. 1, No. 6 (Şubat 1999): 7 sayfa. Online. İnternet. 17.6.1999. (<http://www.transnationalpubs.com/fowler.htm>)

Göze, Ayferi. "Milletlerarası Ceza Divanı", Milletlerarası Mahkemeler, İstanbul 1956.

Kuo, Alex. "Forging Peace, International Criminal Tribunals in the Former Yugoslavia." Harvard International Review, 20(1), Winter 97/98, pp.14-17.

Lütem, İlhan. Harp Suçları ve Devletlerarası Hukuk. Ankara: AÜ Hukuk Fakültesi Yayınları, 1951.

Malanczuk, Peter. Akerhurst's Modern Introduction to International Law. London: 1997.

Meron, Theodor. "International Criminalization of Internal Atrocities," The American Journal of International Law, 89(3), Temmuz 1995, pp.555-577.

Meron, Theodor. "War Crimes in Yugoslavia and the Development of International Law." The American Journal of International Law, 88(1), Ocak 1994, pp.78-87.

Murphy, Sean D. "Progress and Jurisprudence of the ICTY." The American Journal of International Law, 93(1), Ocak 1999, pp.57-97.

Nanda, Ved P. "The Establishment of a Permanent International Criminal Court: Challenges Ahead." Human Rights Quarterly, 20 (2) ,1998, pp.413-428.

Newman, Frank and Weissbrodt, David. International Human Rights. Cincinnati: Anderson Publishing Company, 1991.

Ratner, Steven R., and Abrams, Jason S. Accountability for Human Rights Atrocities in International Law: Beyond the Nuremberg Legacy. Oxford: Clarendon Press, 1997.

Robinson, Darryl. "Defining Crimes against Humanity at the Rome Conference." The American Journal of International Law, 93(1), Ocak 1999, pp.43-57.

Röling, B.V.A. and Cassese, Antonio. The Tokyo Trial and Beyond. Oxford: Polity Press, 1993.

Scheffer, David J. "The UN and the ICC," The American Journal of International Law, 93(1), Ocak 1999, pp.12-22.

Stork, Joe. "Constructing an International Criminal Court." MERIP Forum: 7 sayfa. Online. İnternet. 21.4.1999. (<http://www.merip.org/iccjoel.htm>)

Sunga, Lyal S. "The Emerging System of International Criminal Law: Developments in Codification and Implementation". The Hague: Kluwer Law International, 1997.

Sunga, Lyal S. Individual Responsibility in International Law for Serious Human Rights Violations. Dordrecht: Martinus Nijhoff Publishers, 1992.

"The Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide." UN Documents: 10 sayfa. Online. İnternet. 17.06.1999. (<http://www.un.org>)

The Geneva Conventions of August 12, 1949. Geneva: International Committee of the Red Cross, 1981.

"The Rome Statute of the International Criminal Court." UN Documents: 67 sayfa. Online. İnternet. 23.11.1998. (<http://www.un.org>)

"The Statute of the International Criminal Tribunal for Former Yugoslavia." UN Documents: 9 sayfa. Online. İnternet. 14.01.1999. (<http://www.un.org>)

"The Statute of the International Criminal Tribunal for Rwanda." UN Documents: 10 sayfa. Online. İnternet. 21.04.1999. (<http://www.un.org>)

Wedgwood, Ruth. "Fiddling in Rome: America and the ICC," Foreign Affairs, 77(6), Nov-Dec 1998, pp.20-24.

Wolfrum, Rüdiger. "The Decentralised Prosecution of International Offences Through National Courts." Y. Dinstein and M. Taborç (eds.), War Crimes in International Law. (The Hague: Kluwer Law International, 1996), pp.233-149.

Zwanenburg, Marten. "The Statute for an ICC and the US: Peacekeepers under Fire?" European Journal of International Law, 10(1), 1999, pp.124-143.